

جلسه ۲۵۵ (چهارشنبه) ۹۲/۰۳/۰۱

## بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

حکیم ، عن النبی صلی اللّٰہ علیہ و آلہ اُنہ نہی  
عن بیع ما لیس عنده ، و هذا نص .

و روی عمرو بن شعیب ، عن أبیه ، عن جده ،  
عن النبی صلی اللّٰہ علیہ و آلہ اُنہ قال : (   
لے طلاق إِلا فِيمَا يَمْلِكُ ، وَ لَا عَتْقٌ إِلا فِيمَا يَمْلِكُ  
، وَ لَا بَيْعٌ إِلا فِيمَا يَمْلِكُ ) . فنفی علیہ السلام  
البیع فی غیر الملک ، و لم یفصل « .

علامه در ص ۲۱۶ از جلد ۱۰ تذکره می فرماید : «  
مسئلة ۱۱۰ : بيع الفضولی جائز عندنا لكن يكون  
موقوفا على إجازة المالک ، فإن أجاز البيع ، لزم  
، و إلّا بطل ، و لا يقع فاسدا في أصله و لا لازما  
.

و لا فرق بين البيع و الشراء- و به قال مالک و  
الشافعی فی القديم - لأنّه عقد صدر من أهله فی  
 محله ، و له مجیز فی حال وقوعه ، فجاز أن یقف  
على إجازته، كالوصیة .

و لأنّه علیه السلام دفع إلى عروة البارقی دینارا  
یشتري به شاة ، فاشترى به شاتین و باع إحداهما  
بدينار و جاء بشاة ، و دینار ، فقال النبی ﷺ علیه  
السلام : ( بارک اللّٰہ فی صفتة یمینک ) فأجاز  
علیه السلام بیع الشاة و شراء الشاتین ، و لو کان  
بیع الفضولی و شراؤه باطلین ، لما أقرّه علیه  
السلام على ذلك .

شیخ اعظم انصاری(ره) فرمودند در مقام استدلال برای  
اثبات بطلان بیع فضولی به أدله ی أربعة استدلال شده ،  
از کتاب آیه ۲۹ از سوره نساء : « يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا  
تَأْكُلُوا أُمُوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ  
تَرَاضٍ مِنْكُمْ » ذکر شد و جواب آن نیز داده شد .

شیخ اعظم در ادامه فرمودند از سنت چندین خبر نقل  
شده که اوین آنها حدیث نبوی : « لَا بَيْعٌ إِلا فِي مَا  
يَمْلِكُ » بود که دلالت داشت بر اینکه چیزی را که  
انسان مالکش نیست نباید بفروشد و در بیع فضولی نیز  
شخص فضول مالک چیزی که می فروشد نمی باشد .

حدیث نبوی مذکور از طریق ما در مستدرک خبر ۳ از  
باب ۱ از ابواب عقد البیع و شروطه جلد ۱۳ ص ۲۰۳  
نقل شده و همچنین از طریق عامه نیز نقل شده .

شیخ طوسی در ص ۱۶۸ از جلد ۳ خلاف در مسئله ۲۷۵  
می فرماید : « مسئلة ۲۷۵ : إذا باع إنسان ملك  
غیره بغير اذنه ، كان البيع باطلا ، و به قال  
الشافعی ، و قال أبو حنيفة : ينعقد البيع ، و يقف  
على اجازة صاحبه ، و به قال قوم من أصحابنا .

دلیلنا : إجماع الفرقة ، و من خالف منهم لا یعتد  
بقوله ، و لأنّه لا خلاف أنه ممنوع من التصرف  
فی ملک غیره ، و البیع تصرف . و أيضا روی

عدم سلطنه على تسلیمه ؛ لعدم تملکه ، فيكون مساوقاً للنبوی الآخر : ( لا بيع إلّا في ما يملك ) بعد قوله صلی الله عليه و آله و سلم : ( لا طلاق إلّا في ما يملك ، و لا عتق إلّا في ما يملك ) ، و لما ورد في توقيع العسكري صلوات الله عليه إلى الصفار : ( لا يجوز بيع ما ليس يملك ) ». دومین خبری که شیخ انصاری ذکر کرده خبر صفار است که خبر ۱ از باب ۲ از ابواب عقد البيع و شروطه می باشد ، خبر این است : »

**مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الطُّوسِيُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى أَبِيهِ مُحَمَّدِ الْحَسَنِ بْنِ عَلَيٍّ الْعَسْكَرِيِّ (ع) فِي رَجُلٍ بَاعَ قِطَاعَ أَرَضِينَ فِيَحْضُرَهُ الْخُرُوجُ إِلَى مَكَّةَ وَ الْقَرْيَةِ عَلَى مَرَاحِلِ مِنْ مَنْزِلِهِ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ مِنَ الْمُقَامِ مَا يَأْتِي بِهِدْوَدٍ أَرْضِهِ وَ عَرَفَ حُدُودَ الْقَرْيَةِ الْأَرْبَعَةَ فَقَالَ لِلشَّهُودِ : اشْهَدُوا أَنِّي قَدْ بَعْتُ فُلَانًا يَعْنِي الْمُشْتَرِيَ جَمِيعَ الْقَرْيَةِ الَّتِي حَدَّ مِنْهَا كَذَا وَ الثَّانِي وَ الثَّالِثُ وَ الرَّابِعُ وَ إِنَّمَا لَهُ فِي هَذِهِ الْقَرْيَةِ قِطَاعٌ أَرَضِينَ فَهَلْ يَصْلُحُ لِلْمُشْتَرِي ذَلِكَ وَ إِنَّمَا لَهُ بَعْضُ هَذِهِ الْقَرْيَةِ وَ قَدْ أَقْرَأَ لَهُ بِكُلِّهَا فَوْقَ (ع) : لَا يَجُوزُ بَيْعُ مَا لَيْسَ يَمْلِكُ وَ قَدْ وَجَبَ الشَّرَاءُ مِنَ الْبَاعِ عَلَى مَا يَمْلِكُ.**

وَ رَوَاهُ الصَّدُوقُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّفَّارِ .

و قال أبو حنيفة : يقف البيع على إجازة المالك ، و لا يقف الشراء على إجازة المشترى له ، بل يقع للوكيل ، و عن أحمد روایتان في البيع و الشراء جميعاً .

و قال الشافعی في الجديد : يبطل البيع من أصله ، لقوله عليه السلام لحكيم ابن حزام : ( لا تبع ما ليس عندك ) .

و من طريق الخاصة : قول الصادق عليه السلام : ( نهى رسول الله صلی الله عليه و آله عن سلف و بيع ، و عن بيعين في بيع ، و عن بيع ما ليس عندك ، و عن ربح ما لم يضمن ) .

و لأنّ بيع الآبق غير صحيح مع كونه مملوکاً ، لعدم القدرة على التسلیم ، فبيع ما لا ملك فيه ولا قدرة على تسلیمه أولی .

و الجواب : النهي لا يدلّ على الفساد في المعاملات ، و نمنع التعليل في الآبق بما ذكر ، سلّمنا لكن الفرق ظاهر ، فإنّ القدرة في المتنازع موجودة إذا أجاز المالك » .

شیخ اعظم انصاری نیز در مکاسب این خبر را نقل کرده و فرموده : »

و أمّا السنّة ، فھی أخبار : منها : النبوی المستفيض ، و هو قوله صلی الله عليه و آله و سلم لحكيم بن حزام : ( لا تبع ما ليس عندك ) فإنّ عدم حضوره عنده کنایة عن

طبرسی بسیار جلیل القدر و بزرگ است و قبرش در قائم شهر می باشد ولی نوعاً اخباری که نقل کرده مرسل می باشدند مثل همین خبر که از کتاب حمیری نقل کرده و خود حمیری شیخ القمین و وجههم و شقائهم و از طبقه ۸ می باشد ، و این حدیث دلالت دارد بر اینکه ابتدای و معامله از مالک صحیح می باشد لذا فضولی که مالک نیست نمی تواند ابتدای و معامله کند .

خبر چهارمی که شیخ انصاری ذکر کرده صحیحه محمدبن مسلم است که خبر ۳ از باب ۱ از ابواب عقد البيع و شروطه می باشد ، خبر این است : « وَ عَنْهُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ(ع) فِي حَدِيثٍ قَالَ : سَأَلَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ النَّيلِ عَنْ أَرْضِ اشْتَرَاهَا بِفَمِ النَّيلِ وَ أَهْلُ الْأَرْضِ يَقُولُونَ هِيَ أَرْضُهُمْ وَ أَهْلُ الْأُسْتَانِ يَقُولُونَ هِيَ مِنْ أَرْضِنَا فَقَالَ : لَا تَشْتَرَهَا إِلَّا بِرْضًا أَهْلِهَا . »

و رواه الكليني عن عده من أصحابنا عن سهل بن زياد و أحمد بن محمد عن ابن محبوب مثله .

یکی از روایاتی که شیخ انصاری ذکر کرده ماند که بعداً می خوانیم و پس از نقل اخبار کلام شیخ درباره اخبار مذکور را عرض می کنیم و سپس اخبار را مورد بررسی قرار می دهیم تا مطلب روشن شود إن شاء الله تعالى ... .

والحمد لله رب العالمين و صلی الله على

محمد و آلـه الطاهرين

و رواه الكلینی عن محمد بن يحيی عن محمد بن الحسن أقوال و تقدم ما يدل على ذلك ». .

خبر در اعلى درجه صحت قرار دارد و دلالت دارد بر اینکه بایع باید مالک آن چیزی که می فروشد باشد .

خبر سومی که شیخ انصاری ذکر کرده خبر حمیری است که خبر ۸ از باب ۱ از ابواب عقد البيع و شروطه می باشد ، خبر این است : « أَحْمَدُ بْنُ عَلَىٰ بْنِ أَبِي طَالِبِ الطَّبَرِسِيِّ فِي كِتَابِ الْإِحْتِجاجِ عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرِ الْحِمَيرِيِّ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى صَاحِبِ الزَّمَانِ(ع) أَنَّ بَعْضَ أَصْحَابِنَا لَهُ ضَيْعَةً جَدِيدَةً بِجَنْبِ ضَيْعَةِ خَرَابِ السُّلْطَانِ فِيهَا حِصَةٌ وَ أَكْرَتُهُ رُبُّمَا زَرَعُوا وَ تَنَازَعُوا فِي حُدُودِهَا وَ تُؤَذِّيْهِمْ عُمَالُ السُّلْطَانِ وَ تَتَعَرَّضُ فِي الْكُلِّ مِنْ غَلَاتِ ضَيْعَتِهِ وَ لَيْسَ لَهَا قِيمَةٌ لِخَرَابِهَا وَ إِنَّمَا هِيَ بِأَيْرَةٍ مُنْدُ عِشْرِينَ سَنَةً وَ هُوَ يَتَحَرَّجُ مِنْ شِرَائِهَا لِأَنَّهُ يُقَالُ إِنَّ هَذِهِ الْحِصَةَ مِنْ هَذِهِ الضَّيْعَةِ كَانَتْ قُبْضَتْ مِنَ الْوَقْفِ قَدِيمًا لِلْسُّلْطَانِ فَإِنْ جَازَ شِرَاؤُهَا مِنَ السُّلْطَانِ كَانَ ذَلِكَ صَوْنًا وَ صَلَاحًا لَهُ وَ عِمَارَةً لِضَيْعَتِهِ وَ أَنَّهُ يَزْرُعُ هَذِهِ الْحِصَةَ مِنَ الْقَرْيَةِ الْبَائِرَةِ بِفَضْلِ مَاءِ ضَيْعَتِهِ الْعَامِرَةِ وَ يَنْحَسِمُ عَنْ طَمَعِ أَوْلَيَاءِ السُّلْطَانِ وَ إِنْ لَمْ يَجُزْ ذَلِكَ عَمِلًا بِمَا تَأْمُرُهُ بِهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَأَجَابَهُ(ع) : الضَّيْعَةُ لَا يَجُوزُ ابْتِياعُهَا إِلَّا مِنْ مَالِكِهَا أَوْ بِأْمُرِهِ أَوْ رِضَى مِنْهُ ». .